Vaughan Gething AC/AM
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Ein cyf/Our ref MA-L/VG/0005/19

Cadeirydd y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon
Cadeirydd y Pwyllgor Cyllid

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
Tŷ Hywel
Caerdydd
CF99 1NA

18 Chwefror 2019

Annwyl Gadeiryddion,

Rwy'n ysgrifennu i ddiolch i bob un o'ch Pwyllgorau am eu gwaith craffu yn ystod cyfnod un Bil Awtistiaeth (Cymru), ac i ymateb i argymhellion adroddiad y pwyllgorau (Atodiad A) a gyfeiriwyd at Lywodraeth Cymru. Gan nad oedd y Bil yn llwyddiannus yn y bleidlais yn dilyn y Ddadl ar yr Egwyddorion Cyffredinol ar 16 Ionawr, mae fy ymateb yn adlewyrchu'r penderfyniad hwn gan nad wyf wedi gwneud sylwadau ar argymhellion sy'n ymwneud â chynnydd posibl y Bil.

Mae'n bleser gennyf allu cytuno ar yr argymhellion sy'n weddill, ond mewn rhai achosion rwy'n darparu eglurhad pellach ynghylch yr hyn y mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu ei wneud.

Rwyf eisiau sicrhau pob aelod o'n hymrwymiad cadarn i wella gwasanaethau awtistiaeth. Cyflawnir hyn drwy ddarparu'r Cynllun Gweithredu Strategol ar gyfer Anhwylderau'r Sbectrwm Awtistig (ASA), datblygu'r Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth a thrwy ymgorffori'r gwasanaethau a'r diwygiadau a gyflwynwyd gennym, gan gynnwys manteisio i'r eithaf ar effaith yr adnoddau ariannol ychwanegol sylweddol a ddyrannwyd. Byddaf yn cyhoeddi Datganiad Ysgrifenedig yn fuan yn cadarnhau bwriad Llywodraeth Cymru i gyflymu gwelliannau i wasanaethau awtistiaeth ac adolygu'r canlyniadau a gyflawnir.

Yn gywir,

Vaughan Gething AC/AM
Y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol
Minister for Health and Social Services

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400
Gohebiaeth.Vaughan.Gething@llyw.cymru
Correspondence.Vaughan.Gething@gov.wales

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1NA

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.

Y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon

Argymhelliad 1. *Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn rhoi cyfarwyddyd i'r Gwasanaeth Awtistiaeth Cenedlaethol i wella cysondeb y gwasanaethau ar draws y rhanbarthau, er mwyn sicrhau dull gweithredu cenedlaethol, ac adrodd yn ôl i'r Pwyllgor o fewn chwe mis. Rydym hefyd yn argymell ei bod yn cynhyrchu gwybodaeth gyhoeddus glir i egluro'r hyn y gall pobl ei ddisgwyl o'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig*

Cytunwyd Cefnogir y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig (IAS) gan y Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol sy'n rhan o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ac Iechyd Cyhoeddus Cymru. Mae'r Tîm yn hwyluso grŵp Penaethiaid y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig i hyrwyddo cydweithio. Mae gwaith diweddar wedi cynnwys adolygu a diweddaru'r fanyleb ar gyfer y gwasanaeth, a chytuno ar drefniadau monitro ar draws y gwasanaeth sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau. Rwy'n disgwyl i'r fanyleb genedlaethol a'r trefniadau monitro diwygiedig fod ar gael erbyn mis Ebrill. Mae gwybodaeth am y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig ac adnoddau awtistiaeth ar gael ar wefan ASDinfowales www.asdinfowales.co.uk. Bydd pob gwasanaeth rhanbarthol hefyd yn cynhyrchu eu deunyddiau cyfathrebu eu hunain.

Mae'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig wedi'i ddylunio i bontio bwlch a nodwyd mewn gwasanaethau yn hytrach na disodli cymorth sy'n bodoli eisoes. Bydd y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig weithiau yn atgyfeirio unigolion at wasanaethau prif ffrwd eraill sydd mewn sefyllfa well i ddarparu cymorth arbenigol.

Rydym yn gweithio i ddatblygu gwybodaeth a sgiliau mewn perthynas ag awtistiaeth ar draws gwasanaethau'r sector cyhoeddus drwy'r adnoddau a'r hyfforddiant a ddarperir drwy'r Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol ac yn lleol gan dimau'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig. Ceir enghreifftiau o'r adnoddau hyn ar wefan ASDinfowales.

Gan fod pob Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig wedi gweddnewid gwasanaethau awtistiaeth presennol yn eu rhanbarthau, bydd rhai gwahaniaethau o ran sut mae gwasanaethau lleol yn cael eu darparu, er mwyn ystyried amrywiadau fel y gymysgedd o ran staff proffesiynol, daearyddiaeth leol a'r gwasanaethau sydd eu hangen fwyaf mewn unrhyw ardal. Ein bwriad yw cyhoeddi canfyddiadau'r gwerthusiad annibynnol o'r broses o weithredu'r gwasanaeth erbyn diwedd mis Chwefror, a byddwn yn ystyried yn ofalus yr argymhellion a wnaed ochr yn ochr â'r rhai a wnaed gan y pwyllgorau craffu. Byddwn yn nodi cynlluniau pellach ar gyfer gwerthuso a monitro ein diwygiadau fel rhan o'r adroddiad blynyddol ar gyflawni'r strategaeth ASA ym mis Mehefin 2019. Byddwn yn anfon yr Adroddiad Blynyddol i bob pwyllgor.

Argymhelliad 2. *Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn cynyddu'r ddarpariaeth o wasanaethau cymorth ASA uniongyrchol ledled Cymru (y tu hwnt i'r gwasanaethau a gynigir ar hyn o bryd gan y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig), ac yn sicrhau bod gwasanaethau hanfodol y trydydd sector yn derbyn cyllid cynaliadwy er mwyn gallu parhau â'u gwasanaethau cymorth arbenigol a'u hehangu, er mwyn darparu cymorth rheng flaen uniongyrchol a llenwi'r bylchau na all y Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig eu llenwi.*

Cytunwyd Mae'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig yn wasanaeth ychwanegol a ddyluniwyd i gynyddu capasiti. Dylai awdurdodau lleol a byrddau iechyd hefyd sicrhau bod gwasanaethau awtistiaeth cyfredol yn gweithio ochr yn ochr â'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig. O 2015/16 ymlaen rhoddodd Llywodraeth Cymru grant seilwaith Awtistiaeth o £40k i bob awdurdod lleol o dan y Grant Cymorth Refeniw. Mae'r cyllid hwn ar gael i awdurdodau lleol gefnogi gwasanaethau awtistiaeth a allai gynnwys sicrhau cymorth gan y trydydd sector. Hefyd, mae cynllun grantiau trydydd sector Gwasanaethau Cymdeithasol Cynaliadwy Llywodraeth Leol wedi'u dylunio'n benodol i ddarparu cyllid i grwpiau sector gwirfoddol cenedlaethol er mwyn darparu gwasanaethau cymorth cymunedol. Bydd y grant nesaf ar gael o fis Ebrill 2020 ymlaen ac rydym yn annog grwpiau yn y sector gwirfoddol, gan gynnwys y rhai sy'n darparu gwasanaethau cymorth arbenigol i bobl awtistig, i wneud cais am gyllid drwy'r broses gystadleuol gwneud cais am grant a gaiff ei hysbysebu yn ddiweddarach yn 2019.

Argymhelliad 3. *Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn cymryd camau ar fyrder i fynd i'r afael â'r angen clir am gymorth cyflogaeth ar gyfer oedolion ag ASA. Rhaid cael llwybr clir i oedolion allu cael mynediad i gymorth i'w cynorthwyo i gael swydd. Dylai Gyrfa Cymru chwarae rhan fwy yn hyn o beth ond mae achos hefyd dros ddarparu cyllid ychwanegol i asiantaethau'r trydydd sector i ddarparu gwasanaethau cymorth cyflogaeth arbenigol.*

Cytunwyd Rydym yn gweithio i roi cymorth i oedolion awtistig, pobl a allai wynebu anawsterau o ran cael mynediad i gyflogaeth a chadw swydd, y bydd llawer ohonynt yn meddu ar amrywiaeth eang o sgiliau a phrofiad.

Mae gan y Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol a'r arweinwyr awtistiaeth lleol berthynas waith gref â'r Adran Gwaith a Phensiynau er mwyn cynorthwyo eu staff i gefnogi pobl awtistig sy'n derbyn budd-daliadau diweithdra, nad ydynt wedi'u datganoli.

Mae ein rhaglen Gweithio gydag Awtistiaeth a ddarperir drwy'r Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol ASA yn cefnogi Gyrfa Cymru a Chanolfannau Byd Gwaith i ddarparu cyngor a chymorth i unigolion sydd ag awtistiaeth sy'n ceisio cymorth cyflogaeth. Erbyn diwedd 2018, roedd 30,000 o unigolion wedi cwblhau ein cynllun ymwybyddiaeth o ASA (gydag 8,006 yn ei gwblhau yn ystod 2018) ac roedd 1,210 wedi cwblhau'r cynllun Gweithio gydag Awtistiaeth. Cwblhawyd y cynllun Adnoddau Dynol, Bod yn Fodlon Gweithio gydag Awtistiaeth, gan 263 o bobl. Mae'r cynllun Ymwybyddiaeth o Awtistiaeth bellach yn cael ei gyflwyno i staff Llywodraeth Cymru.

Mae Llywodraeth Cymru hefyd yn gweithio mewn partneriaeth â phrosiect 'Ar y Blaen Rownd 2' y Gronfa Loteri Fawr, sy'n rhaglen pum mlynedd sydd â'r nod o gefnogi pobl ifanc sydd ag anableddau dysgu neu awtistiaeth i fyd gwaith. Darperir y prosiect hwn gan gonsortiwm y trydydd sector ac mae yn ei drydedd flwyddyn. Hyd at fis Tachwedd 2018, atgyfeiriwyd 200 o bobl ifanc awtistig i'r gwasanaeth, gyda 170 yn derbyn proffil galwedigaethol, 160 yn ymgymryd â lleoliadau ac mae 33 o bobl ifanc awtistig bellach mewn cyflogaeth gynaliadwy.

Hefyd yn 2018, cyhoeddwyd cynllun cyflogadwyedd Traws-lywodraethol a nododd ein gweledigaeth er mwyn gwneud Cymru yn economi cyflogaeth lawn, uwch-dechnoleg, cyflog uchel. Wrth wraidd yr uchelgais hon, rydym yn ymrwymedig i helpu pawb i gyflawni eu llawn botensial drwy gyflogaeth ystyrlon, waeth beth fo'u gallu, problemau iechyd, cefndir, cenedl neu ethnigrwydd. Rydym yn cefnogi pobl nad ydynt yn gweithio, gyda phwyslais arbennig ar

y rhai sy'n anweithgar yn economaidd ac yn llai tebygol o fod mewn cysylltiad â chymorth cyflogaeth prif ffrwd. Bydd hyn yn cynnwys rhoi cymorth i bobl awtistig a byddwn yn archwilio lle y gellid gwneud mwy i ddarparu'r cymorth wedi'i deilwra sydd ei angen arnynt.

Mae'r Cynllun Cyflogadwyedd yn cymryd camau mewn pedair thema benodol; gan ddarparu dull gweithredu wedi'i deilwra'n benodol i'r unigolyn o ran darparu cymorth cyflogaeth, gan bwysleisio cyfrifoldeb cyflogwyr i gefnogi staff, gan gau'r bwlch sgiliau a pharatoi ar gyfer marchnad lafur sy'n newid yn sylweddol. Mae cymorth wedi'i deilwra'n benodol i'r unigolyn yn rhoi ymreolaeth a hyblygrwydd i gynghorwyr ymdrin ag anghenion, cryfderau ac uchelgeisiau'r person sy'n paratoi at waith.

Argymhelliad 4. *Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn diwygio'r Codau Ymarfer ar gyfer Rhannau 3 (asesu anghenion unigolion) a 4 (diwallu anghenion) Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 i gynnwys darpariaethau penodol ar ASA*

<u>Cytunwyd</u> Mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi ymgynghoriad ar ein cynigion ar gyfer Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth ar 30 Tachwedd, sydd ar agor tan 1 Mawrth 2019. Gwneir y Cod hwn o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a Deddf GIG (Cymru) 2006. Diben y Cod fydd sicrhau bod gwasanaethau statudol a phobl awtistig yn deall eu hawliau a'u cyfrifoldebau o dan ddeddfwriaeth a chodau ymarfer cyfredol sy'n seiliedig ar anghenion. Bydd y Cod yn ceisio sicrhau bod gwasanaethau yn cael eu haddasu i ddiwallu anghenion penodol pobl awtistig.

Argymhelliad 5. *Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn rhoi cyfarwyddyd i Fyrddau Iechyd ac awdurdodau lleol i sicrhau bod nifer o lwybrau atgyfeirio priodol a chlir ar gael i bawb, gan gynnwys llwybr gofal sylfaenol penodol, a bod y rhwystrau sy'n bodoli rhwng y sectorau iechyd, gofal ac addysg yn cael eu rhoi i'r neilltu, er enghraifft er mwyn galluogi meddygon teulu i atgyfeirio plant i gael cymorth addysgol*

<u>Cytunwyd</u> Drwy waith y Rhaglen Gyda'r Gilydd ar gyfer Plant a Phobl Ifanc, y ffrwd waith niwroddatblygiadol, mae llwybrau y cytunwyd arnynt yn genedlaethol ar gael bellach er mwyn cael mynediad i wasanaethau asesu plant. Mae'r Gwasanaeth Awtistiaeth Integredig hefyd yn datblygu llwybrau cenedlaethol ar gyfer gwasanaethau oedolion fel rhan o'r broses o wella gwasanaethau.

Mae'r ymgynghoriad ar y Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth yn cyfeirio'n benodol at ddyletswyddau mewn perthynas â darparu llwybrau gofal a chymorth, ac mae hyn yn cynnwys llwybrau diagnostig ar gyfer asesu a diagnosis, i gyfateb â llwybrau gofal cymdeithasol. Mae cynlluniau ar y gweill hefyd i wneud llwybrau gofal sylfaenol yn ofynnol, yn arbennig i feddygon teulu ac i sicrhau bod llwybrau priodol ar gyfer pobl awtistig sydd â chyflyrau eraill sy'n cyd-fodoli i gael mynediad at gymorth sy'n briodol ar gyfer eu hanghenion.

Argymhelliad 6. *Rydym yn argymell y dylai fod yn orfodol i bob aelod o staff mewn ysgolion (yn enwedig athrawon a chynorthwywyr addysg) gael hyfforddiant mewn ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o ASA yn ystod eu hyfforddiant cychwynnol athrawon ac fel rhan o'u datblygiad proffesiynol parhaus*

Cytunwyd Rydym ar hyn o bryd yn diwygio'r ffordd y caiff addysg gychwynnol i athrawon (AGA) ei darparu yng Nghymru. Mae'r diwygiadau i AGA yn ei gwneud yn ofynnol i bartneriaethau AGA a achredwyd ddylunio a darparu cyrsiau sy'n cefnogi pedwar diben y cwricwlwm newydd i Gymru ac yn ymdrin â'r chwe maes dysgu a phrofiad er mwyn datblygu athrawon y dyfodol i ddiwallu anghenion pob dysgwr, gan gynnwys dysgwyr ag ASA. At hynny, un o elfennau allweddol ein hagenda ddiwygio gyffredinol yw cyflwyno dull gweithredu mwy cadarn o achredu rhaglenni AGA, ac y dylai'r rhain gael eu llywodraethu gan Gyngor y Gweithlu Addysg gan alluogi'r proffesiwn i bennu ei ofynion mynediad ei hun. Bydd y rhaglenni newydd hyn ar gael o fis Medi 2019.

Bydd Partneriaethau AGA newydd yn datblygu dulliau gweithredu i gynorthwyo darpar athrawon i ddeall pwysigrwydd arferion a gaiff eu llywio gan ymchwil, er mwyn sicrhau bod athrawon yn ymwybodol o'r ymchwil ddiweddaraf, fel ymchwil ar ASA, er mwyn i hyn lywio eu harferion addysgu yn barhaol yn ystod eu bywydau gwaith. Yn ogystal, mae'n ofynnol i bob athro yng Nghymru fod yn ymwybodol o les a datblygiad personol, emosiynol a chymdeithasol pob dysgwr.

Mae'r ymgynghoriad ar y Cod Ymarfer ar Ddarparu Gwasanaethau Awtistiaeth yn cynnwys adran sy'n ymroddedig i wella gwybodaeth a sgiliau staff. Disgwylir i gyrff statudol ymgymryd â dadansoddiad o anghenion hyfforddi ym maes awtistiaeth ar gyfer eu staff, wedi'i deilwra ar gyfer eu hanghenion proffesiynol. Mewn perthynas ag ysgolion, mae'r Tîm Awtistiaeth Cenedlaethol wedi datblygu rhaglen Dysgu gydag Awtistiaeth gyda'r nod o ddatblygu gwybodaeth ymhlith staff addysgu a dysgwyr, ac mae pecynnau bellach ar gael ar gyfer y blynyddoedd cynnar, ysgolion cynradd, ysgolion uwchradd ac addysg bellach. Mae ceisiadau ar gyfer y gwobrau Dysgu gydag Awtistiaeth bellach yn cael eu derbyn yn ddyddiol. Mae ein llwyddiant hyd yma fel a ganlyn.

- Lansiwyd mewn Ysgolion Cynradd ym mis Mawrth 2016: Mae bron 4500 o staff addysgu wedi cwblhau'r cynllun, a bron 5,000 o gynorthwywyr cymorth dysgu. Mae gennym bellach dros 26,500 o archarwyr awtistiaeth, gydag 11,640 ohonynt wedi cael eu creu eleni. Mae 11 o ysgolion wedi derbyn y dystysgrif wobrwyo ysgol gyfan Dysgu gydag Awtistiaeth (mwy na 40 o ysgolion ledled Cymru yn ystod 2018).

- Blynyddoedd Cynnar: cwblhaodd bron 1000 o aelodau staff y cynllun. Dyfarnwyd tystysgrif i 40 o leoliadau. (35 yn fwy ers mis Ionawr)

- Ysgolion Uwchradd: mae mwy na 2000 o athrawon wedi cwblhau'r cynllun ac mae 9161 o ddisgyblion wedi llofnodi'r addewid disgyblion (sy'n golygu bod dros 8,700 o ddisgyblion wedi ymrwymo i'r addewid ers mis Ionawr 2018). Gwnaeth 8 ysgol gais a llwyddo i dderbyn eu gwobrau.

Argymhelliad 7. *Rydym yn argymell bod y broses o weithredu Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 yn cael ei monitro'n agos er mwyn asesu a yw'n diwallu anghenion plant a phobl ifanc ag ASA yr ystyrir eu bod yn gweithredu ar lefel uchel ac nad oes ganddynt anabledd dysgu ar y cyd.*

Cytunwyd O dan Ddeddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 ("Y Ddeddf ADY"), bydd gan yr holl blant a phobl ifanc y nodwyd bod ganddynt angen dysgu ychwanegol (ADY), a allai gynnwys y rhai sydd ag ASA yr ystyrir eu bod yn

gweithredu ar lefel uchel, yr hawl i gael cynllun datblygu unigol a hawliau ac amddiffyniadau cysylltiedig o dan y Ddeddf honno. Mae Llywodraeth Cymru yn ymrwymedig i gynnal adolygiad ôl-weithredu o'r Ddeddf ADY bum mlynedd ar ôl iddi ddechrau. Bydd hyn yn asesu i ba raddau y mae'r Ddeddf ADY wedi cael effaith gadarnhaol ar blant a phobl ifanc sydd ag ADY yng Nghymru.

Argymhelliad 9. *Rydym yn argymell y dylai Cod Ymarfer Llywodraeth Cymru gynnwys darpariaeth i sicrhau y gall unigolion gael mynediad at wybodaeth a chymorth priodol yn yr iaith o'u dewis*

<u>Cytunwyd</u> Mae'r ymgynghoriad ar y Cod Ymarfer yn cyfeirio'n benodol at argaeledd gwasanaethau sy'n diwallu Safonau'r Gymraeg a lle y bo'n ofynnol, yn darparu addasiadau rhesymol i sicrhau bod pobl awtistig sydd â nodweddion gwarchodedig yn cael mynediad cyfartal i wasanaethau a chymorth. Rydym hefyd wedi cyhoeddi fersiwn Hawdd ei Deall o'r ymgynghoriad ar y cynigion ar gyfer y Cod.

<u>Y Pwyllgor Cyllid</u>

Argymhelliad 1. *Yn y dyfodol, pe bai'r Cynulliad yn pleidleisio o blaid y cynnig a gyflwynwyd yn unol â Rheol Sefydlog 26.91, mae'r Pwyllgor yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn ymrwymo i ddarparu gwybodaeth i sicrhau bod y costau mewn memorandwm esboniadol mor gynhwysfawr a manwl â phosibl, gan ddefnyddio'r wybodaeth am gost sydd ar gael i Lywodraeth Cymru.*

<u>Cytunwyd</u>. Cyflwynwyd llythyr gan y Prif Weinidog, yn ymateb yn uniongyrchol i bryderon y Pwyllgor ar 21 Rhagfyr 2018. Bydd Llywodraeth Cymru yn darparu gwybodaeth a gedwir gennym, ond ni fyddwn yn ymgymryd ag unrhyw waith casglu data neu ddadansoddi data pwrpasol ac ati, gan mai cyfrifoldeb yr Aelod Cyfrifol yw hynny.